

İBN HALDUN AKADEMİ 2024

TEŞVİK ÖDÜLLERİ

MAKALE YARIŞMASI 1.LİK ÖDÜLÜ

Yazar:

SELİN BAYIR

Boğaziçi Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı 1. Sınıf

KÜRESEL NEOLİBERALİZM VE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

ÖZET

Farklı ideolojiler ve politikalar, zaman zaman hayatın tüm alanlarında etki göstererek değişime ve gelişime sebebiyet vermişlerdir. Büyük ölçüde etkilenen alanlardan birisi olarak da karşımıza eğitim çıkar. Son zamanlarda neoliberalizm olgusunun neredeyse tüm dünyayı sardığı ve yeni bir değişim sürecine soktuğu bir süreçte Türkiye de neoliberalizmden kendi nasibini almıştır. 1980’li yıllardan beri gelen ve pratik hayatta da göze çarpan durumlarıyla bir kamusal alan olan eğitim de epeyce etkilenmiş ve büyük bir değişime girmiştir. Eğitimin neoliberalleşmesi ise büyük oranda eğitimin piyasalaşmasına sebebiyet vererek insanların en önemli haklarından eğitimi gerçek manasından ve amacından çok uzaklaştırılmıştır. Öyle ki eğitimi tanımlarken sözü edilen eşit eğitim hakkı, kendini gerçekleştirme, sorgulama, derinleşme ve yaratıcılık gibi konuların şimdiki eğitim sistemi ile zıt olduğu görülüyor. Şöyle ki eğitim, içinden gerçek manasının alındığı ve kof bir şekilde ekonomiye hizmet ettirildiği için seyreltilmiş zamanların bize bıraktığı seyreltilmiş ruhlu bir araca dönmüştür.

GİRİŞ

Seyreltilmiş zamanlarda yaşıyoruz. Ama bu ifade tek bir alanı kapsayamayacak kadar geniş bir söylemdir. Eğer bir toplumdaki bahsediyorsak içinde olan her durum ve oluşları da göz önünde

bulundurmamız gerekir. İşte tam burada toplumdaki eğitim sisteminin durumu da seyreltilmiş zamanlarda ele alınması gereken önemli alanlarından biridir. Zira eğitim, şimdiki toplumu yansıtmakla beraber gelecek toplumu da belirler çünkü insanlar nasıl eğitilmişse davranışları o yönde şekillenir ve yine ancak anlamlı değişimler eğitilmiş insanlardan çıkabilir. Bu sebepten dolayı eğitimin olağan durumunun farkında olup olay ve durumlara ses çıkarılmalı ki insanın doğasında olan ve bir hakkı olan eğitim tam manası ile vuku bulabilsin.

Son yıllarda neoliberalizm ve küreselleşme gibi makro sebeplerle eğitim sistemi de büyük çaplı bir değişime girmiştir. Bu dönüşüm sadece sistem değil eğitimin anlamı ve amacını da kötü yönde etkilemiştir. Eğitim sistemindeki değişimlere ve problemlere eleştirel bakarken öncelikle eğitimin ne anlama geldiği ve neleri gerektirdiği konusunda bakış açısı sunulup, ardından, neoliberalizm ve küreselleşmenin mevcut eğitim sistemi üzerindeki etkisini ele almak, şu an içinde bulunduğumuz problemleri, seyreltilmiş olan eğitimi bize daha net gösterecektir.

Eğitim Nedir?

İlk olarak eğitim kelimesinin sözlük anlamını belirtmek o kelimeyi anlamak ve anlamlandırmak için daha etkili olacaktır çünkü kullanılan dil davranışları dildeki anlamda değişiklik yapabilir. Ve anlamlar, zihinde oluşsa da köklerini ve önemlerini geldikleri kültürden alırlar (Bruner, 1966; Öztapak, 2022, s.229'da alıntılındığı gibi). Eğitim kelimesi birçok farklı şekilde tanımlanabilir. Bu yüzden hem sözlük anlamlarına bakmak hem de bazı düşünürlerin tanımları ile ele alarak daha genel bir perspektiften ele almak faydalı olacaktır.

Eğit- ve eğitim kelimeleri, yabancı kelimeler olarak görüldüğü için değiştirilmek istenen terbiye ve maarif kelimeleri yerine dilde kendilerine yer bulan (Balyemez, 2019, s.44), 1930'larda yeni üretilmiş kelimelerdendir (Balyemez, 2019, s.42).

Eğit- fiili, sanılanın aksine 'eğ'mekten değil, beslemek, büyütmek, korumak vb. olarak tanımlanan Eski Türkçe'deki igit- fiilinden gelmektedir (Balyemez, 2019, s.47). Türklerde 'Ağaç yaş iken eğilir.' deyiimi toplum arasında eğitim konusunda kullanılır. Eğmek, bir şeyi olduğundan farklı bir tarafa bükme. O zaman akla şu geliyor; çocuklar, yanlış ve istenilmeyen bir durumda görüldüğünden dolayı farklılaştırılmaya çalışılıyor. Böyle bir eğitim düşüncesi olmamalı. Eğitimin, çocukları eşsiz görüp onlara kendi öz mayaları ile büyüyecek zaman ve yer tanıyarak onların gelişmesine ve öğrenme süreçlerine yardım etmenin üzerinde durması gerekir.

Aynı zamanda, yeni dilden kaldırılan maarif kelimesine bakmak da eğitimi anlamlandırmada bizi aydınlatacaktır. TDK`ye (2024) göre maarif kelimesinden ‘bilgi ve kültür’ ve ‘öğretim ve eğitim sistemi’ olarak bahsedilmektedir. Ama kelimenin etimolojisindeki anlamı ‘bilgi ve beceri’den türeyen ma’rifa(t) (معرفة) sözcüğünden türetilmiş bir kelime olup ‘marifetler ve beceriler’ anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2015). Maarif kelimesinin etimolojik anlamı ile eğitim sistemini yeniden ele almak bizi düşündürcektir. Bilgi ve becerilerini bulmaya ve geliştirmeye yönelik bir eğitim sistemi ya da sistemlerinin kurulması üzerine düşünülüp değişimler yapılmalıdır.

Eğitim kelimesi, TDK`ye (2024) göre “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme; terbiye” manasına gelmektedir. Buradaki tanımda çocuk ve gençlerin *toplumda kendi yerlerini bulma, bilgi, beceri ve anlayış geliştirmeleri ve kişilik oluşturmalarına* vurgu yapılıyor. Bu özellikler, eğitimin sisteminin üzerinde durması gereken kabaca bahsedilmiş özelliklerdir.

Tüm bu tanımlar toparlanacak olursa, eğit-, eğitim ve maarif kelimelerinin anlamlarını göz önünde bulundurursak kabaca eğitime, kişilere bilgi ve beceri katarak yetiştirdiği, büyüttüğü bir sistem olarak bakabiliriz. Daha detaylı anlamda eğitimin anlamlarını birkaç düşünürden yola çıkarak ele almak eğitim tanımını daha da netleştirecektir.

Okul, öğrencilerin içsel güçlü yönlerini koruyan, onları yaratıcı olmaya sevk eden ve metotlu düşünebilmeyi yani öğrencilerin ilim ve felsefe yapabilmesine olanak tanıyan düşünme tarzı sunarak (Topçu, 2023, s.88-89) onları hakikat yolundaki özgür bireyler yapmalıdır.

Okul, mevki peşinde koşturan, sadece teorik ilim veren ve diploma dağıtan bir yer değil, asıl meslek olarak hakikatler peşine koşmaya (Topçu, 2023, s.112) davet eden, meslek kaygısı ile test kitaplarına boğan bir yer olmamalıdır. Aslen kişinin kendi yeteneklerini, becerilerini ve dahi kendisini içinde anlamlı bulabildiği bir yer olmalıdır.

Gatto, okulların yetersiz ve kötü eğitim sunduğuna inandığından, zorunlu eğitime karşı çıkar. Onun okula karşı eleştirilerini ve eğitim önerilerini dikkate almak şimdiki eğitim sisteminin eleştirisinde bize yeni perspektifler sunabilir.

Gatto, okulların işçi, tüketen, itaatkâr, çabuk sıkılan ve yalnız kalamayan bir toplum yetiştirmesine karşın bizim lider, maceracı, eleştirel ve bağımsız düşünen, hiç sıkılmayacakları bir hayat oluşturan, yetişkinlere özel kaynaklar [basitleştirilmiş bilgi ile soru sormaktan geri

tutmayan kaynaklar], tek başlarına mutlu olabilen çocuklar yetiştirmemiz gerektiğini söyler (2018, s.29).

Sonuç olarak, tüm eğitim kelimesine atfedilen özellikler eğitimin içeriğini doldurur ve anlamlı kılar. Eğitim sisteminin de bu özellikleri göz önünde bulundurarak oluşturulması gerekir. Şimdilerde eğitim sistemi peki bu tanımları uyguluyor mu diye soracak olursak bir örnekle cevaplandırılabilir. Bir zamanlar Türk kültüründe ‘Oku da adam ol!’ ifadesi büyük yer tutardı çünkü eğitim insanı ‘adam’ ederdi, insanı ‘insan’ ederdi. Şimdilerde ise okul, sadece ileride meslek sahibi olmak ve diploma alabilmek için gidilen ruhsuz yerlere dönüştü ve anlamını yitirdi. Eğitimi bu denli değişime sokan durum ve olguları öğrenmek, şimdiki anlamlandırılmaya ve değişim için motivasyon kazanmaya katkı sağlayacaktır.

Bugünün Dünyasında Eğitim

Eski çağlarda da bir eğitim sisteminin var olduğu ama şimdiki gibi bilinen bir yaygın ve zorunlu eğitim olmadığı bir gerçektir. Yaygın ve zorunlu eğitim dünya üzerinde en erken 1763 yılında, Türkiye için ise Osmanlı Döneminde 1824’te gündeme gelmiş ve hala da süregelmektedir (Coşkun, 2020, s.132). Yaygın ve zorunlu eğitim, her bireyin eğitim hakkını vurgulayarak uygulansa da toplumlara istenilen ideolojiyi dayatabilecek bir güç de söz konusudur. Son zamanlarda bu durum çok bariz bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bazı ülkelerdeki bazı ideolojilerin ve politikaların kurbanı olan eğitim sistemi de anlamsal ve işlevsel değişime uğrayarak ekonomik çıkarlara hizmet eder duruma gelmiştir.

Bu argümanı destekler nitelikte örneği olan Karabulut (2016), eğitimin hem metalaştırıldığı hem de ticarileştirildiğine vurgu yapıyor ve bu iki kavramın da birbiriyle çok ilişkili olsa da farklı yönleri bulunduğunu ekliyor. Bu iki kavram eğitime de farklı şekillerde yansımalarını gözlemlediğimiz için onların ayrımını yapmak önem arz ediyor. Eğitimde *metalaşma*, üretim ve dolaşım düzeylerinde gerçekleşen, emek gücünün kâr sağlamak ve piyasada satılmak amacı ile üretilmesidir; bu duruma somut birer örnek, özel okullar ve dershanelerdir (Karabulut, 2016, s. 71-72). *Ticarileştirme* ise ürün ve hizmetlerin serbest piyasaya açılması; kuruluşlar ile bireylerin faaliyetlerinin piyasa dinamiklerine göre yönlendirilmesidir (Özsoy, 2011, Karabulut, 2016, s.72’de alıntılanıldığı gibi). Buna örnek olarak devlet okullarında kantinlerin ihale ile satılması, hafta sonları ücretlendirilmiş fazladan derslerin verilmesi ve buna teşvik edilmesi verilebilir (Karabulut, 2019, s.72-73).

Bu iki spesifik örneği Türkiye’de görmemiz pekâlâ mümkündür ama eğitim sisteminin bu kadar piyasaya katılmasının arkasında ise makro düzeyde etkileri olan küresel neoliberalizmi görüyoruz. Eğitimin ekonomik sebeplerle birlikte kullanılması, yeni oluşan bir durumdur. 1980 Darbesi sonrası neoliberalleşmeye başlayan Türkiye, eğitimde de adım adım neoliberal kapitalist düzeni benimsemiştir.

Eğitim sistemindeki dönüşümleri, daha kapsamlı bir şekilde ele almak için neoliberalizmi olduğu kadar küreselleşmeyi de tanımlamak gerekecektir. Zira küreselleşme, politikaların yayılımında ve serbest piyasanın rahatlamasında önemli bir role sahip olduğu için neoliberalizmden ayrı düşünülemez. Ardından bu olguların ışığı altında göz ardı edilen eğitim problemleri ve eğitimin manasından neleri kopardıklarını ele almak çok daha anlamlı olacaktır.

Neoliberalizm

Neoliberalizm, rekabetçi piyasanın ekonomi, politika ve toplum dahil olmak üzere hayatın tüm alanlarında devlet rolünün ve bireysel sorumluluğun yeniden belirlenerek yayılmasıdır (Springer ve diğerleri, 2016, s. 2; Hastings, 2019’da alıntılanıldığı şekliyle). Bu da devletin özel tedarikçilerle ekonomik gelişmeye ve sermayenin gelişmesine katkı sağlamak için iş birliği yapması (Hastings, 2019, s. 3) demektir.

Bazı düşünürler neoliberalizmin kuralları gereği demokrasiye karşı bir tutum sergilediğini savunurlar. Çünkü neoliberalizm, özgürlüğün, devlet müdahalesinin ve düzenlemelerinin en aza indirildiği bir durumda oluşacağı argümanını savunur, aynı zamanda bu özgürlük ise eşitlik ve adalet kavramlarının yer aldığı demokratik bir özgürlükten uzaktır (Hastings, 2019, s.3). Çünkü neoliberalizm kolektif yarardan öte bireysel yarara vurgu yapar, hatta bu konu hakkında “(...) demokratik süreçler bazen rastlandığı gibi, neoliberal reformları yavaşlatır ya da bireysel ve ticari özgürlükleri tehdit ederse, o zaman demokrasiden uzaklaşılmalı ve bunun yerine, söz konusu amaca yönelik olarak düzenlenen uzmanların koydukları kural ya da legal araçlar işletilmelidir (Thorsten ve Lie 2009: 163).” (Karahanoğulları, 2019, s.3) denmiştir. Ek olarak neoliberal politikanın demokrasiye karşı diğer bir özelliği de sistemin devamlılığı esasında her şeyi yönetip sermayeye katmaya çalışmalarıdır. Çünkü yüksek finans sermayesinde söz sahibi olanlar demokrasiyi yönetilebilir görmediğinden bu durumu bir problem olarak addedip çözümler bulmaya çalışmışlardır (Davies & Bansel, 2007, s.250). Hatta Crozier (1975) demokratik vatandaşların daha yönetilebilir ve sermayeye hizmet edebilir duruma getirilmeleri

gerektiğini söyler (Davies & Bansel, 2007, s.250). Yani tüm özellikler sonucu denebilir ki ekonomik getiri odaklı neoliberal politika, toplumlara hizmet eden demokrasi ile pek anlaşamayan bir ideoloji ve pratiktir.

Tarihsel olarak Birce'e (2017, s.17) göre II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması, faşizmin¹ yükselişinden kaçan liberal düşünürlerin önünü kesmiş ve neoliberalizmin yayılması ve etkisinin artmasında sebep olmuştur (Hastings, 2019, s.4). Erken dönem neoliberal düşünürler de merkezi iktisadi faşizme atılan bir adım olarak görmüşlerdir (Hastings, 2019, s.4), bu yüzden devletin kısıtlamalarının ve müdahalelerinin en aza indirildiği ama devletin bizzat varlığını neoliberal sistemin devamı için sürdürmesi gerektiği fikri genel kabulleridir. Hastings (2019) bahseder ki neoliberallerin yeni iş dünyası alternatifine göre devletin önemli bir görevi, refah ve hizmet sağlamaktan ziyade, rekabeti ve yatırım mantığını teşvik ederek piyasa koşullarını oluşturmasıdır çünkü neoliberallere göre rekabetçi piyasa çoğunlukla daha etkili bir şekilde bireylerin talep ve gereksinimlerini karşılayabilecektir (s.4-5).

Neoliberalizm, yönetsel olarak eğitimdeki ve medyadaki radikal ve ilerici pozisyonlara karşılık olarak 1970'lerde ilk defa ortaya çıktı (Davies & Bansel, 2007, s.250). Burjuvazi tarafından geliştirilen neoliberalizm, 1970'lerin ortalarında başlayan ekonomik kriz ve politik olarak sürdürülemeyen Keynesyen uzlaşımın² ardından ekonomik ve politik bir yanıtı (Karahanoğulları, 2019, s.4). Bu yanıt da dünya çapında büyük etkiye sebep olacak yerleşme tartışmalarını da beraberinde getirdi (Kurmuş, 2016, s.10). Bunlara cevaben, Dünya Bankası, krizden etkilenmiş az gelişmiş ülkelere özelleştirme ve kamusal hizmetlerin yerleştirilmesinin yer aldığı yani merkezi otoritenin gücünün azaltıldığı politikaları sundu (Özmüş, 2005 & Yolcu, 2007; Kurmuş, 2016'da alıntılanmış şekliyle) ve ilerleyen süreçlerde de bu yardımını artırdı, hatta 1990'lardan sonra finansmanın önemli bir bölümü ülkelerin yerel gelişim çabalarına teşvik edildi (World Bank. 2008; Kurmuş, 2016'da alıntılanmış şekliyle). Kurmuş'un sözleri de genel durumu özetliyor:

Neo-liberal politikaların ileri sürdüğü ve Dünya Bankası aracılığıyla dayatarak uygulamaya koyduğu bu yeni kamu yönetimi reformunun merkezinde ise devletin birçok alanda yatırım yapmaktan çekilerek küçülmesi; bunun yerine

---

¹ Faşizm, ana prensip olarak devletin en üstün ve en merkezde olduğunu kabul eden ve her alanda devletin baskı sahibi olduğu yirminci yüzyıl ideolojisidir (Şeker, 2022, s.223-242). Bu baskıcı ideoloji de devletin kısıtlanmasını gerektirdiğini savunan neoliberalizmin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

² John Maynard Keynes'in, devletin ekonomik müdahale ve politik kararları ile ekonominin verimli bir şekilde işleyeceği ve bu verimliliği arttırabileceğini öne sürdüğü (Herr, 2009) bir ekonomik politikasına dayanan bir dönemi ifade etmektedir.

ortaya çıkan piyasaların sağlıklı işlemlerini sağlaması yer almaktadır. (2016, s.11).

Küreselleşme

Neoliberalizmin serbest piyasayı savunduğu yukarıda belirtilmişti. Bu amaçları doğrultusunda sermayenin rahat hareket edebilmesi için küreselleşme neoliberal politikalar tarafından desteklenmiştir.

Daha çok ekonomik tabanlı bir şekilde tanımlanan “küreselleşme, dünyanın tek pazar haline gelmesidir” (Çetin Uslu, 2015, s.76); bu da ülkeden ülkeye bilginin, teknolojinin, kültürün ve hatta politikaların kolayca ve hızlıca aktarılabilirliği ile yakından alakalıdır. Eğitim politikalarının aktarımı, ‘düşüncelerin, yapıların ve uygulamaların, farklı zaman dilimlerinde ve mekânlarda hareket etmesidir’ (Perry & Tor, 2008, s.510; Jules & Arnold, 2022, s.275’de alıntılandığı gibi). Çetin Uslu’nun (2015, s.76) dediği gibi bu aktarım da literatüre yeni kavramlar katmıştır; bunlardan birkaçı “rekabet edebilirlik, küresel eğitim, küresel kültür, küresel ekonomi, küresel politika, demokratikleşme, yerelleşme, özelleştirme ve pazarlaştırmadır” (Şentürk, 2008a, s.21; Çetin Uslu, 2015, s.76’da alıntılandığı gibi). Küreselleşmenin erişimi ve aktarımı kolay kılmasının, bittabi neoliberal politikaların yayılımında da ve neoliberalizmin dünya çapında otorite sahibi olmasında da büyük katkısı olmuştur. Benim çalışmam eğitimi kapsadığı için küresel eğitimi ele alacak olsam da eğitim diğer sistemlerden izole olmayan bir alan olduğu için özelleştirme gibi birkaç alana da girmek faydalı olacaktır.

Küreselleşmenin kapitalizm (neoliberalizm gibi sermayeyi odaklı bir ekonomik sistemin) elinde olan sömürgeci anlayışı (Çetin Uslu, 2015, s.76) olması onu tehlikeli yapan unsurlardan biridir. Hatta Nikolakaki'nin (2020) ifadesine göre, küreselleşme, neoliberal kapitalizmin bir tür emperyalizmi olarak görülmektedir (s. 304). Örnek olarak 1990’ların sonunda çöken sosyalist Doğu Bloğu’nun ardından liberalizm, sosyal devleti ortadan kaldıran sermaye odaklı bir düzen arayışına girdi ve Amerika gibi ekonomisi güçlü ülkeler bu güçlerini ve teknolojiyi kullanarak küreselleşmenin yayılmasına katkı sağladılar (Çetin Uslu, 2015, s.76). Bunun gibi neoliberal politikalar kıta kıta dolaşıp bazı ülkelerde hegemonya kurarak büyük dönüşümlere sebebiyet verdiler.

Bu emperyalizm, ekonomik olarak güçlü ve gelişmiş olan ülkelerin diğer az gelişmiş ülkeler üzerinde kurduğu hegemonyadır. Artık dünya çapında bilgi ve para erişiminin kolay ve hatta bazen takip edilemeyecek kadar hızlı olması da bu hegemonyayı güçlendirmektedir. Sonuç olarak, tüm bunlar devletlerarası politika transferini kolay kılmış ve başta ekonomi politikaları olmak üzere eğitim politikalarında da büyük değişimlere sebep olmuştur. Günümüz Türkiye'sindeki neoliberal politikaların ve eğitimde sermayeleşmenin yaygınlaşması da bu sebepten kaynaklı olduğu için Türkiye'deki duruma bakmak daha faydalı olacaktır. Ama öncelikle Türkiye'de neoliberalizm tarihinden bahsedip ardından asıl konu olan neoliberalizmin Türkiye eğitim sistemine dolaylı ya da dolaysız etkilerine bakmak faydalı olacaktır.

Türkiye'de Neoliberalizm:

Askeri darbeler Türkiye'de neoliberalizmin yerleşme süreciyle eş zamanlı ilerlemiş ve bu durum 1980 askeri darbesinden sonra ivme almıştır (Karabulut, 2016, s.76). Neoliberalizmin ilk pratik uygulamaları ise Turgut Özal döneminde başlayıp, 1990'lardan sonra ise artarak devam edip toplumun her sahasına hâkim olmuştur (Kurmuş, 2014, s.10). Bu artış, AB'ye uyum çabalarından ötürü neoliberal politikaların benimsenmesinden kaynaklı (Kurmuş, 2014, s.21) oluşmuş bir durumdu. Bu neoliberal dönüşümler Türkiye'deki eğitimde özelleştirme, ticarileştirme, devletin eğitim harcamalarının düşmesi (Polat, 2013, s.161-164) ve daha birçok şekilde kendini göstermiştir. Makalenin geri kalanında ise bu değişimlerden ve onların eğitimin asıl manasındaki anlamları nasıl arka planda bıraktığından bahsedilmiştir.

Devletin Kamu Alanlarından Çekilmesi - Piyasalaşma, Ticarileştirme ve Özelleştirme

Neoliberalizme göre mal ve hizmet üretiminde üretilen kaynakların en etkili şekilde dağıtılabilmesi için serbest piyasanın engellenmemesi gerekir ve bu bağlamda en büyük engel devlettir (Kurmuş, 2016, s.17), bu yüzden devletin kamusal alanlardan çekilmesi gerekeceğinden özelleştirme daha da artacaktır. Bu durumun eğitime yansımaları olarak, devletin kamu eğitimindeki payının azalması hem hizmetlerin özel sektörün eline geçeceği hem de yeni yatırım alanlarında da devletin el atmayacağı (Polat, 2013, s.164) bir durum yaratacaktır.

Türkiye söz konusu olduğunda son 30 yılda IMF ve Dünya Bankası'nın sunduğu şartlı krediler sebebiyle Türkiye'de eğitim alanındaki değişimlere doğrudan ya da dolaylı olarak önemli bir

rol oynaması (Özdemir & Beltekin, 2012; Akkari & Demirtaş, 2022, s.60’da alıntılındığı gibi) özelleştirme faaliyetlerindeki ana sebepler arasında yer almaktadır. Türkiye’deki oluşan bu durumu Bayram’ın (2018) yaptığı araştırma sonuçları daha ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır, çalışmaya göre Türkiye hızla özelleşirken, kamu okullarına yapılan yatırımlarda da düşüş gözlemlenmiş olup bu yatırımlar daha çok özel okullara aktarıldığı ve tüm bunların sonucunda ise yoksul ailelerin çocuklarının eğitim hakkında kısıtlamaya sebep olduğu gözlemlenmiştir. Illich (2015, s.19) bu konuda fakir olan bir çocuğun aynı okula, aynı yaşta başlasalar dahi nadiren zengin olan çocuğun sahip olduğu statüye erişeceği çünkü zengin olanların okul dışında kendilerini geliştirebilme olanaklarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Ve bir diğer etmen de “(...) eşit olmayan toplumsal kesimlerden gelen insanlar, ‘eşit’ eğitimsel süreçlerden geçseler de, sahip oldukları toplumsal statüleri/konumları -büyük ölçüde- yeni kuşaklara aktarmaktadırlar. Toplumsal köken, bireyin gelecekteki yaşantısında belirleyici olmaya devam etmektedir.” (Torun, 2009, s.97). Zaten böylesi bir eşitsizlik varken neoliberal politikalar bu durumu daha da kötüleştirmektedir.

Örnek olarak 2011’de ilkokul eğitimine katılımında %2’lik bir kısım yoksulluk sebebi ile okula gidememişlerdir çünkü ilkokul eğitimi devlet tarafından karşılanırsa da aileler çocukları için belirli bir miktar harcama yapmak zorunda kalıyorlar ve böylece fakir ailelerin çocuklarının eğitim ile iyi bir geleceğe sahip olabileceği umutları kayboluyor (Polat, 2013, s.161-162). İlave bir örnek olarak, merkezi ve rekabetçi testlere de büyük önem veriliyor olmasından ötürü ve öğrenciler de bu testlere özel kurslara katılarak hazırlanıyor, bu da zenginlerin rahatça kurslara gidip eğitim alabilirlerken fakirlerin ise yine mahrum kalmalarına sebep oluyor (Polat, 2013, s.162).

Sonuç olarak devletlerin küresel ekonomiye entegre olma çabasıyla eğitim, devlet hizmeti olmaktan çıkıp yerelde farklı kuruluşlar (örneğin özel okullar, dershaneler) tarafından üretilen bir hizmet haline gelmiştir. (Daun, 2007; Ömür, 2016, s.11’de alıntılındığı gibi). Bu yüzden eğitimin asıl manasının kaybolup neoliberal politikalar uğrunda kullanılması, fakir ile zengin arasındaki farkı daha da açtığı ve fakirlerin eğitim almalarının zorlaşması ya da alsa bile kalitesinin düşüklüğü gerçeği eğitimdeki eşitsizliği daha da arttırmaktadır. Ranciere’in (2022, s.135) “Eşitlik ulaşılabilecek hedef değil, bir hareket noktası, her türlü koşulda savunulması gereken bir varsayımdır.” dediği gibi eğitimde eşitliğin bir ihtiyaç değil hak olarak sağlanması gerekmektedir. Eğitimin tanımını yaparken de belirtildiği gibi eğitim her bireyin her zaman erişebileceği ve kendini rahatça geliştirebileceği bir alan olmalıdır, zengin olanların ayrıcalıklı sahnesi değil.

Standart Testler: Tektipçilik, Rekabet, değerler,

Standartlaşmış eğitim, tektipçiliğin benimsendiği herkese aynı müfredat ve aynı sınav sunan bir sistemdir. Bu standartlaşma herhangi bir ülke için bile sıkıntılı bir durumdur çünkü her çocuk aynı yaşam tarzına sahip değildir. Eğitime erişim, dil, kültür ve ekonomik durum çok büyük farklar oluşturur ve tektip bir eğitim ya da sınavlar da sağlıklı sonuçlar doğurmak yerine eşitsizliği doğurur.

Genel olarak standart testler, tektip uygulama ve puanlama esasına dayanan testlerdir (Bond, 1996; Graham & Neu, 2004, s.296'dan alıntılandığı gibi) ve konunun en vahim kısmı dünya çapında ve küreselleşmiş bir durum olmasıdır. Bu konuda akıllara OECD gelmektedir çünkü OECD, neoliberal çıkarları için PISA ,TIMSS gibi standart testleri dünya ülkelerine sunmakta, onlardan veriler toplayıp analizler yapmaktadır. OECD'nin sunduğu sınavların sonuçları belirli bir seviyeye kadar ülkelere veri sunuyor olsa da ülkelerin ve bölgelerin kendilerine has farklılıklarının göz ardı edilip Batı temelli bir sınav olmasından dolayı sağlıklı sonuçlar vermesi çok kolay değildir. Neoliberal vatandaşların küresel piyasaya uygunluklarını ölçmek için onları daha küresel ve rekabetçi yapan, standartlaştırma, kıyaslama ve piyasa temellerine dayalı bir eğitim (Jules & Arnold, 2022, s.287), OECD tarafından küresel bazda diğer ülkelere aktarılıyor. Bu verilerin eğitim politikası ya da müfredatın değişiminde kullanılması işleri karıştırıyor. Zira OECD'nin her çocuğu benzer görüp küresel ekonomi için benzer sonuçlar beklemesi ve bunun alakalı yetkililerce uygulanması, çocukların gerçek potansiyellerini ve hem toplumsal bazda hem de bireysel bazda biricikliklerini öne çıkaramayacaktır. Böylece asıl manada bir eğitim sağlanmamış olacaktır.

Standart testlerin sebep olduğu problemlerden biri de malumat ölçüp asıl bilgi öğrenimini ölçmemesidir yani seyreltilmiş bilgi/hakikat aktarımıdır. “Malumat, ‘gerçek anlamda bilgi vermez, yetiştirmez, aktarmaz, iletmez, aralarda bağlantı kurmadan, derlemeden, çözmeden gösterme’ işlevi görür.” (İnce, 2022, s.107). Bu malumatlar yüzeyseldir ve bekleyerek sindirme haline hiç izin vermemesi, direkt Bourdieu'nun dediği gibi ‘aperatif bilgi’ gibi alınması sebebiyle malumatın olgunluğa eriştirebilme gücü yoktur (İnce, 2022, s.108) ve gerçek manada öğrenme durumuna izin vermez. Zaten bu neoliberalizmin istemediği bir durumdur. Bu yüzden nüfuzlu neoliberal ülkeler, diğer üçüncü dünya ülkelerine aidiyeti zayıf, düşük maliyetli ve kolayca kontrol edilebilen yetenekli işgücü yetiştirecek eğitim sistemleri ihraç ederler (Akpınar, 2024, s.45). Neoliberalizmin içine işlediği standart testlerde, öğrencilere sunulan malumat bilgiler yani üzerinde sorgulama yapmaksızın hap bilgi gibi tüketimin sağlanması öğrencilerin yaratıcılığına köstek olmak bir yana kendilerini genel anlamda geliştirmelerine engel

olmaktadır. Türkiye eğitim sistemindeki önem arz eden test ve standartlaştırılmış sınavlar (örneğin LGS, YKS), öğrenciler için büyük önem arz eder ve bundan dolayı öğrenciler ‘öğrenme, bilgilenme’ amaçlı değil sınavda onları başarılı yapacak malumatları ezberlemeye yöneliktir. Ama eğitimin önceden hazırlanmış ve kolaylaştırılmış malumat yerine bireyleri düşünmeye sevk edecek ve bireylerin de kendilerinin dahil olduğu şekilde bilgiye/hakikate ulaşmalarına katkı sağlaması onlara bilgiyi sevdirmesi gerekirdi.

Ek olarak, öğrencilerin karar verme yeteneğini geliştirmeye yönelik sınıf rehberlik programlarında, hedef belirleme sürecinde dikkate alınması gereken bir husus, bazen aile ve çevrenin etkisiyle veya sınav puanının etkisi ile karar verdikleri ve öğrencilerin kendi ilgi ve yeteneklerini arka plana attıkları (Tamkoç, Savaş, & Tamkoç, 2024) tespit edilmiştir. Yani asıl manada eğitimin öğrencilere sağlaması gereken durumun çok ötesinde.

Topçu, XX. yüzyıl eğitim sorunlarından bahsederken şu cümleleri kurar “İlim sevgisi aşılınmadı; (...). Çünkü ilme gerçekten inanılmadı. İlim, bizim hayati menfaatlerimiz için vasita olarak şekil halinde istismar edilmek istendi; teknik putlaştırıldı.” (2023, s.13). Şu anki eğitim sisteminden çok da farklı olduğu söylenemez çünkü neoliberal kararlara heba olan bir sistem varken ilmin değeri, ilim sevgisi ana konu olamazdı zaten. Standart olan ve önemli sonuçlar doğuran sınavlar değişmeden ya da kaldırılmadan öğrencilerin sınav endişelerinden gerçek anlamda öğrenme sevgisine ulaşmak çok güç duruyor.

Bir diğer problem ise rekabetçiliği arttırmasıdır yani eğitim tutkusunun seyreltilip ve belki de tamamen hayattan çıkarılıp yerine rekabet için eğitim alma amacına sürüklemesidir. Bu gibi sınavların sonuçları öğrenci için önemli sonuçlar doğurduğu ve kim listede daha üst sıralardaysa o kişinin başarılı sayıldığı için, bu sınavlar da öğrenciler arasında yarışmacı bir ortam yaratıyor. Bu durum da yardımlaşma gibi temel değerlerin öğrencilere aktarımını zorlaştırıyor (İlhan, Güler, & Taşdelen Teker, 2021, s.401) ve aslında MEB’in (2024) amaçlarından olan öğrencilere temel değerlerin aktarımına da ters düşmüş oluyor. Ve maalesef bu durum “tez canlılık, acelecilik, sabırsızlık, peşin hükümlülük ve telaşlılık hallerinin tamamı beklemeyi öğrenememiş bir ruhun dışavurumları” (İnce, 2022, s.106) olarak öğrencilere aksediyor. Sonuç olarak rekabetçi yetişen öğrenciler, manevi değerlerle harmanlanmış ve öz gelişimi destekleyen bir eğitimden çok uzak oluyorlar.

Rekabetin ana sağlayıcısı ise yine neoliberalizm ve küreselleşme oluyor çünkü “küreselleşmenin bir kuralı olarak yeryüzünde herkes herkese karşı rekabet ediyor.” (Miser, 2002). Rekabet, neoliberalizmin olmazsa olmazlarından birisidir ve neoliberal düşünürlerde, ne

kadar rekabet artırılabilirse her alanda o kadar verim alınabileceği görüşü hakimdir. Kahveci ve Sever (2018, s.48-49), yaptıkları araştırma sonucu neoliberalizmin rekabetçi yönünün, özellikle akademik liselerde okuyan öğrenciler üzerinde etkisi olduğu ve bu yüzden birbirlerini gözleyip başarı seviyesine göre onlara karşı davranışlarını değiştirdiği ve hatta bazen paylaşımcı özelliklerinin azalmasına sebebiyet verdiğini belirtmişlerdir.

Bu rekabetin bir yönü, ‘bekleyerek demlenme’ kaidesine zarar veriyor. Zaten teknoloji çağının getirilerinden olan ‘hızlı yaşamaya’ alışmış öğrenciler, rekabetin etkisiyle sınavda daha iyi bir sıralama yapabilmek ve diğerlerini geçmek için daha hızlı olmaya çalışıyor. Bu gayelerinden ötürü bilgilerin üzerine kafa yorulmadan, bir durup düşünmeden yani eğitimin asıl amacı olan kişiyi sorgulatıp beyin fırtınası ile kendi gelişimini sağlaması yerine hızlıca ezberlemelerine sebep oluyor.

Sonuç olarak eğitim sistemi, sadece piyasa oluşumuna ve sürdürülebilmesine katkı olarak görülüp standartlaştırıldığında ve standart testler sunduğunda içindeki değerlerle gerçek manasını yitiriyor. Standart testler yerine öğrencilerin farklı eğitim gereksinimlerini ve kaynaklara erişimlerini baz alarak öğrenim sürecini değerlendiren çeşitli yöntemler (Ambrosio, 2013, s.331) kullanılmalıdır.

Eğitimde Taklitçilik ve Yabancılaşma

Küreselleşmenin eğitimde getirdiği sorunlardan birisi de toplumların kendi köklerinden, birikimlerinden ve değerlerinden uzaklaşmasına sebep olmasıdır. Çünkü yukarıda da bahsedildiği gibi küreselleşmeyi yayan ülkeler ve kuruluşlar, dünyaya tektipçi ve evrensel bir sistem sunuyorlar; bu da kültürel çeşitliliğin azalması ve birikimin yok olmasına sebebiyet vermektedir. Eğitim sistemindeki yabancılaşmayı, kendi değerleri ve birikimi çok az ya da neredeyse hiç olmadan başka kültürlerin değer ve birikimlerini benimseyip pratik hayata da yansımaları olarak ifade edebiliriz.

Toplum arasında eğitimden bahsedilirken genelde teorik derslerin yanında ahlak öğretisinin de ayrıyeten olması gerektiğinden bahsedilir ve eğer bir toplum kendi toplumsal birikimi ile ahlak öğretisi vermiyorsa kültürel bir yabancılaşma ile kültürel bir yok oluşa dahi sebebiyet verebilir. Türkiye’de bu duruma örnek olarak eğitim müfredatındaki dili vermek isabetli olacaktır çünkü İmer (1976) der ki “dil söz varlığı, toplum değişimlerinin aynasıdır” (s.114). Yani toplumdaki değişimler dil aracılığı ile görebiliyor. MEB’in (2023) dokümanında kullanılan kavramların tanımları, fonksiyonları ve kapsamı ABD başı çekmek üzere yabancı ülkelere alınmış ve bizim kendi kültürümüzü, benliğimizi yansıtmaktan uzak olan İngilizce terimlerin çevirisi

kullanılmış (Akpınar & Köksalan, 2024, s.39) bir müfredat sunulması buna üzücü bir örnektir. Daha da ilerisi Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde (2024) "sahip olduğu mefkure ile (...) şahsiyetler yetiştirmeyi" ve "milli ve manevi değerlerimizi koruyan" (s.6) maddelerinin vurgusu ümit verici olsa da Akpınar ve Köksalan'ın (2024, s.39) MEB'in (2023) belgesinde çoğunun yabancı kaynaklı ve ABD-CASEL ve OECD' ye net atıfları bulunduğunu belirtir, bunlara ek olarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde sosyal ve duygusal alandaki metinlerde bile neredeyse düz çeviri diyeceğimiz özellikte olduğunu belirtir. Bu durumu küreselleşmenin bir tezahürü olarak görmemiz yanlış olmaz. Rautalin, Alasuutari ve Vento'nun (2019) dediği gibi, eğer eğitim küresel politika alanı olursa ulusal parlamentodaki politikacılar eğitim politikasına ilişkin yasa tasarılarında daha fazla uluslararası topluluğa atıfta bulunurlar (s.509).

Ek olarak, Mignolo (2012; Jules & Arnold, 2022, s.280'da alıntılındığı gibi), neoliberal mekanizmalara hizmet eden PISA gibi uluslararası testleri, 'rewesternization' yani yeniden Batılaşma işlevi olarak görüyor. Çünkü o sınavları hazırlayanlar da hayattan izole değiller, kendi buldukları toplumun getirisi ve kültürü ile harmanlanmış bireyler olarak, tamamen objektif olmaları imkansızdır. İlla ki kendi toplumlarının yansıması olacaktır ve dahi o gibi kuruluşların tek yaptığı diğer ülkeleri sınavlara tabi tutmaları olmuyor, sundukları analizler diğer ülkelerdeki eğitimci ve politikacılar tarafından dikkate alınıyor. Ve dahi daha başarılı olmak isteyen ülke de değişimlerini o verilere göre yönlendirme eğiliminde olacaktır ve bunun sonucunda kültürel bir değişimin kendini göstermesi de o derecede muhtemel olacaktır. Sonuç olarak, verilen tüm örnekler, bizi kendimize yabancılaştıran eğitim emperyalizmine maruz kalışımızın göstergelerinden sayılabilir.

Bu konuda savunulan argüman tüm dünyadan izole bir eğitim sistemi kurmak değildir. Çünkü böyle tür bir muhafazakarlık gelişmeleri görüp hataları fark etmeye izin vermeyecek ve belki de daha dramatik sonuçlar doğacaktır. Buradaki sorun Akpınar ve Köksalan'ın (2024, s.42) da belirttiği gibi yerli kaynaklardan neredeyse hiç yararlanmayıp yabancı ülkelerinkini direkt almaktır. Küresel güçlerin etkisi altında işgücüne dönüşen, zihni ve kimliği yabancı kelimelerle şekillenen ve evrensel değerlerle sosyal aidiyeti zayıflayan (Akpınar, 2024, s.45) bireyler yetişecek ve kültürel çeşitliliğin söndüğü evrensel bir kültürün hegemonyası oluşacaktır. Çınar'ın (2010) sözlerini burada çok uygun buluyorum: "Örnek alınan ancak taklit edilebilir. İyi taklitçi iseniz bir süre durumu düzeltirsiniz. Bu sürenin sonunda taklit ettikleriniz sizi yeniden geçerler. Mantığınızı, kültürünüzü onlara benzetmedikçe 'onlar' olmadıkça başaramaz, özgün olamazsınız. Onlar olduğunuzda ise zaten siz yoksunuz!" (s.94)

Eğitimin politikalarının başka ülkelerden olduğu gibi ithal edilmesinin bir yanı da aşağılık duygusunun oluşumudur. Taklitçilik, nesli uçuruma götüren yollardan biri olarak, yaratıcılığın yerine geçer ve aşağılık duygusu oluşturur (Topçu, 2023, s.25-26). Her seferinde referans noktasının yabancı belirli kaynaklardan geliyor olması ‘zihinlerde yabancı olan her şeyi daha iyi olandır’ olgusunu oluşturarak kendi ülkesinde oluşan veyahut olan kaynakları hor görecektir. Bu durum çok daha tehlikeli bir durumdur çünkü olağan taklitçiliği kısır döngüye sokmaktadır. Eğer makro sistem, toplumda yaptıkları ya da söyledikleri ile taklitçiliği yayıyorsa, bireylerde oluşan taklitçilik fikri kendini ve kendinden geleni aşağı görmeye kadar gidecek ve zaten taklitçiliğe maruz kalan birey aşağılık duygusundan ötürü kendi rızası ile kendini dışarıdan besleyecek ve kendi kültürüne yabancılaşmış kopya insanlar türeyecektir.

Sonuç olarak, bilgi ve teknoloji için yabancı ülkeler ve kaynaklara danışılmalıdır elbette. Bu bittabi olması gereken bir durumken beşerî ve sosyal ilimlerin dahi kendi değerlerini ve birikimini içine katmadan ithal alınması hatta değiştirmeye bile tenezzül edilmeden kopyalanıp ülkemize sunulması doğru değildir. Çünkü Türkiye, esasında tarihi, coğrafi, ekonomik, sosyolojik, politik ve eğitim kültürü açısından ABD’den önemli ölçüde farklılık göstermektedir (Akpınar & Köksalan, 2024, s.42). Ama son zamanlarda küreselleşmenin, çeşitli toplumlardaki kültürel çeşitliliğini azalttığı ve onları tek bir potada eriterek benzerliklerini arttırdığı (Öztabak, 2022, s.231) ve bunun da eğitim sistemlerinin içine işlediği gerçeği ile karşı karşıyayız.

Sonuç:

Neoliberalizm, dünya çapında etkisi olan serbest piyasayı, rekabeti destekleyen bir ekonomi ideolojisi ve pratiğidir. Küreselleşme ile daha da nüfuz bulup ülkeleri etkilemiş ve onların politika ve pratiklerinde büyük değişim ve dönüşümlere sebebiyet vermiştir. Bu değişimler eğitim alanında da gözlenebilir olup eğitimin nasıl anlamlandırıldığında ve yaşantıda nasıl bir yer edindiğinde de önemli dönüşümler olmuştur.

Neoliberal politikalar ışığında eğitimde de serbest piyasaya önem verilmiş devletin kamu alanlarından çekilip ticarileştirmenin, özelleşmenin, standartlaştırmanın, rekabetin, yabancılaşmanın arttığı gözlemlenmiştir. Bu politikaların kalıplarına uyan bir eğitim sistemi peyda olarak eğitim kendi özündeki manaları kaybetmiş ve çocuklar da gerçek bir eğitimden mahrum kalmışlardır.

Birçok düşünür eğitim sistemi ve metotları üstüne yazılar yazmış ve söz söylemiştir. Neredeyse hepsinin ortak noktası, daha özgür, kendi benliğini ve kendi yolunu bulabilen bir eğitimden bahsediyorlar. Eğer çocuklara, gelecekte işe yarayacak herhangi bir varlık gibi bakmayı bırakıp onları da biricik, özel bireyler görüp kendilerini var etmelerine, gerçekleştirmelerine olanak tanıdığımızda eğitim gerçekten eğitim oluyor. Bunun nasıl, nerede, kimlerle yapılması gerektiğini düşünecek ve araştırmalar yapacak kişiler ise çocuklara, gelecek nesillere değer veren, eğitime kafa yoran ve değişim ile gelişim isteyenlere düşüyor.

Eğitim sisteminin neoliberal politikalar ile geldiği bu durumda, çocuğu eşsiz bir birey olarak görmek yerine onu tüketici olarak gören sisteme başta eğitimciler olmak üzere toplumun her kesiminin dikkatini vermesi gerekmektedir çünkü şimdiki çocuklar, geleceğin çocuklarını yetiştirecektir, geleceğin çocukları geleceği değiştirecektir. Nurettin Topçu'nun "Ateşe atılıp da yanarken 'ne yapayım, ateş yaktı, benim kabahatim yok ki', dercesine kendi hareketlerini kendilerinden ayırarak kadere irca ve teslim etmek sureti ile kendini inkâr eden, (...)" (2023) diye tanımladığı insanlardan olmamak için gayret etmeliyiz çünkü toplumda oluşturulan ateş çocuklarımızı, gençlerimizi, hepimizi yakmakta. 'Bana ne?' diyemeyiz ya da Nurettin Topçu'nun (2023) 'mesuliyet kaçakları' olarak nitelediği bir önderin gelmesini bekleyip bir şey yapmamak da ne problemleri çözer ne de bizim üzerimizdeki mesuliyeti kaldırır. Ve unutulmamalı ki her zaman ümit ve yapılacak bir şey vardır.

Kaynakça

- Akın, M. H. (2011). Said Halim Paşa düşüncesinde yerlilik meselesi. *TYB Akademi*, 3, 141-149.
- Akkari, A., & Demirtaş, E. (2022). The privatization of education in Turkey from the 2000s: between educational policies and strategies of local actors. *Journal of Educational Studies and Multidisciplinary Approaches (JESMA)*, 2 (1), 52-71.
- Akpınar, B., & Köksalan, B. (2024). Eğitimde Maarif ve Müfredat Yenileme İhtiyacı: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Üzerinden Teorik Bir Analiz. *Journal of History School*, 68, 27-48.
- Ambrosio, J. (2013). Changing the Subject: Neoliberalism and Accountability in Public Education. *Educational Studies*, 49(4), 316-333.
- Balyemez, S. (2019). Eğitim-, Eğitim Kelimelerinin Yapısı ve Türkiye Türkçesine Girme Süreci. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (47):41-52.

- Bayram, A. (2018). The Reflection of Neoliberal Economic Policies on Education: Privatization of Education in Turkey. *European Journal of Educational Research*, 7(2), 341-347.
- Coşkun, M. (2020). Ülkelerin Zorunlu Eğitim Süreçlerine ve PISA Başarılarına İlişkin Bir Karşılaştırma. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(3), 124-137.
- Çınar, İ. (2010). *Mankurtlaşma Süreci* (3 b.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Davies, B., & Bansel, P. (2007). Neoliberalism and Education. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 20:3, 247-259.
- "Eğitim." (Tarihsiz). Türk Dil Kurumu. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2024, <https://sozluk.gov.tr/>
- Erginer, E., & Erginer, A. (2023). Cumhuriyet'in 100. yılında dünya ölçeğinde Türk çocuklarının okuma becerileri: PISA ve üzerinde düşünmemiz gerekenler. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(49-1), 49-62.
- Hastings, M. (2019). Neoliberalism and Education. *Oxford Research Encyclopedia of Education*.
- Herr, H., & Çev:Gündüz, G. (2009). Keynes ve Keynesi Yorumlayanlar. *Toplum ve Demokrasi*, 3(6-7), 103-124.
- İlhan, M., Güler, N., & Taşdelen Teker, G. (2021). Views of Teachers on the Potential Negative Effects of High Stake Tests. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 8(2), 394-408.
- Illich, I. (2015). *Okulsuz Toplum* (13 b.). (A. A. Ural, Dü., & M. Özey, Çev.) İstanbul: Şule Yayınları.
- İmer, K. (1976). *Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İnce, A. (2022). *Beklemeye Övgü: Hız Çağında Zamana Demir Atabilmenin Önemi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Jules, T. D., & Arnold, R. (2022). The International Transfer of Education Models: Crafting the Neoliberal Citizen Through Regionalization and Rewesternization in Trinidad and Tobago.
- Akgün, B. & Alpaydın, Y. (Dü.) *Education Policies in the 21st Century: Comparative Perspectives* (ss.269-292). Palgrave Macmillan Singapore.
- Kahveci, H., & Sever, M. (2018). Öğretmen Görüşlerine Göre Neoliberal Bireyciliğin Öğrencilere Yansıması. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 51(2), 39-67.
- Karabulut, C. (2016). Eğitimde Metalaşma ve Ticarileşme. *SAV Katkı*, (2): 66-79.
- Karahanoğulları, Y. (2019). Türkiye'de Neoliberalizmin Kuruluş Süreci: 1980-1994. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(2), 429-464.

- Keskin Demirer, D. (2012). Eğitimde Piyasalaşma ve Öğretmen Emeginde Dönüşüm. *Çalışma Ve Toplum*, 1(32), 167-186.
- Kurmuş, O. (2014). Türkiye'de Neoliberalizm. *Mülkiye Dergisi*, 34(268), 9-41.
- "Maarif." (Tarihsiz). Türk Dil Kurumu. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2024, <https://sozluk.gov.tr/>
- Nikolakaki, M. (2020). The hope of critical pedagogy in the new dark ages of neoliberal globalization and imperialism. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 18(1), 299-334.
- Maarif. (Tarihsiz). Nişanyan Sözlük. Erişim adresi: [https://www.nisanyansozluk.com/kelime/maarif]
- Ömür, Y. E. (2017). Eğitimde Neoliberal Yerelleşme ve Eleştirisi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1).
- Özdemir, C. (2016). OECD PISA Türkiye Verisi Kullanılarak Yapılan Araştırmaların Metodolojik Taraması. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 14(56), 10-27.
- Öztabak, M., Ü. (2022). Schools and Educational Programs A Critical Analysis from a Cultural Perspective. Akgün, B. & Alpaydın, Y. (Dü.) *Education Policies in the 21st Century: Comparative Perspectives* (ss.217-238). Palgrave Macmillan Singapore.
- Polat, S. (2013). Neo-liberal education policies in Turkey and transformation in education. *Journal for Critical Education Policy Studies (JCEPS)*, 11(4), 159-178.
- Ranciere, J. (2022). *Cahil Hoca: Zihinsel Özgürleşme Üstüne Beş Ders* (7 b.). (S. Kılıç, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Rautalin, M., Alasuutari, P., & Vento, E. (2019). Globalisation of education policies: does PISA have an effect? . *Journal of Education Policy*, 34(4), 500–522.
- Sellar, S., & Lingard, B. (2013). The OECD and global governance in education. . *Journal of Education Policy*, 28(5), 710–725.
- Şeker, G. (2022). Faşizm Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Siyaset Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 222-245.
- Tamkoç, H., Savaş, İ. S., & Tamkoç, O. (2024). Yarışmacı Eğitim Yaklaşımının Öğrencilere Etkisine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *IJSS*, 8(33), 333-360.
- Topçu, N. (2023). *Türkiye'nin maarif dâvası*. (44 b.). (E. Everdi, & İ. Kara, Dü) İstanbul: Dergah.
- Uslu Çetin, O. (2015). Küreselleşmenin Eğitimin Farklı Boyutları Üzerindeki Etkileri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 75-93.

